

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Om

Krigeren, Tolberen og Bonden

Peter Brøffer

i Bisholt og Horsens.

Af

Søren Knudsen,

Museumsbestyrer i Glud.

Samlet og udgivet med Støtte fra den grevelige
Hjelmstjerne-Rosencrone'ske Stiftelse samt
den Raben-Levekauske fond.

S. H. Schulz's Forlag. — Kjøbenhavn.

M C M X X I I I

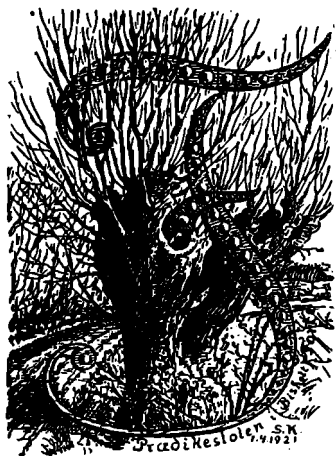
Følgende bedes bemærket:

Navnet **Bissholt** betyder antageligt **Biskopsskoven**. Hele Omraadet har vistnok tilhørt **Karhuøbispen** i **Middelalderens Slutning**. **Bækkens Navn: Stobsholt**, er utvivlsomt ældre.

Vejen „**Munkpöth**“ gaar gennem **Gaarden „Stougaard“**. Da „**Smedeforten**“ er af nyere Dato, er det oprindelige Sted for **Færbselen** over **Bækken** altsaa lige udenfor „**Stougaard**“s vestre Port. — **Betragtningerne** over **Bækken** **Side 8, 9** og **10** burde have været henlagte hertil.

I **Huset**, som paa **Kortet Side 13** er mærket **H. P. M.**, boede midt i **1800** en **Mand** ved **Navn Hans Peter Markusen**. Fra hans **Have** stammer den nu over hele **Landet** kjendt og under hans **Navn** indregistrerede **Æblefort: Hans Peter Markusens Æble**.
S. 2.

Om
Krigeren, Tolderen og Bonden
Peter Brakker
i Bisholt og Horsens.

ra min Barndomstid huffer jeg, at jeg hørte Navnet Peter Brakker nævne (Efternavnet udtalt: Bragge), og det var naturligt, at vi Børns Nysgjerrighed vattedes ved at høre det sjældne Navn. Naar vi saa spurgte, kunde vi saa et Svar fra Moder maaste faalydende: „Na, det var saadan en gammel Ten, der gif fra Sted til Sted og gjorde vel mod ingen!“ — Undertiden fik vi dog at vide, at han havde boet i Bisholt, og havde været Toldbetjent; at han langtfra var Afholdsmand glemtes jo 'ej heller. Men der stod nu alligevel ligesom lidt Glans om Navnet, han havde jo ogsaa været en vældig Krigsmand, havt Dannebrogstors, og hans Sabel m. fl. Gjenstande opbevarede af hans Efterlevende.

Har gif hen. — Som Selstenaarsdreng var jeg i Byen Åbo i Finland. Blandt de Ting, der bragte mig til at undres, ja staa stille i timevis og bestue det, var det prægtige Mindesmærke over Statholderen i Finland, 1637—1654, den kloge og retfindige Per Brahe. Den statelige Skikkelse med krigerst Klædning, men med et sammenrullet Dokument i Haanden, kunde jeg ikke blive træt af at se paa; og saa Sörens Paaskrift: „Jeg var med Landet, og Landet var med mig tilfreds.“ Alt dette kunde nok sætte

en Drengs Fantasi i Bevægelse, og jeg kom til at tænke: Hvad mon Peter Bracker i Bisholt egentlig var for en Person? og hvordan mon han saa ud? — Det var selvfølgelig Ravneligheden, der slog mig.

Mange Aar gik hen—, sjælden tænkte jeg paa Per Brahe, aldrig paa Peter Bracker. — Da kom det igjen!

Ved at studere gamle Gravminder paa Kirkegaardene traf jeg paa et særligt stort og smukt støbt Jernkors paa Skjolde Kirkegaard; Indskriften paa det meddelte, at paa dette Sted var Krigsmanden, Toldbetjenten og Bonden Peter Bracker stebt til Hvile (død 1846). Paa den fint tilhugne Soffelsten var indhugget et Dannebrogskors. Svage Erindringer dukkede op i mig, og jeg begyndte at spørge de gamle Folk i Eggen. De Oplysninger, jeg fik, var sparsomme, indtil jeg endelig traf den rette Meddelelse, som var Gaardejer Søren Hansen i Mastrup, født i Vester Bisholt 1852, i en Ejendom, Nabo til den, Peter Bracker havde ejet og beboet.

* * *

Før jeg tager fat paa Peter Brackers Historie, vil jeg give en orienterende Beskrivelse af den gamle, idyliske Landsby, Bisholt.

— Til Bisholt! — Hvor disse to Ord klang godt i Ørerne paa os Børn; der drog straks Billeder, saa smukke, forbi vor Fantasi, vi minde os Ting og Tildragelser fra tidligere Besøg der, af hvilke de fleste var af god Art. Vort Hus, en Kønne, laa jo lige ved Bøjen „fra Strandkær til Bisholt“, som den stadig hed i vort Sprog, og, naar vi saa travede med de stumpe Ben over den lille Banke, et Hundrede Alen mod Vest, der, skjønt ganske ubetydelig, skjulte Udsynet fra Hjemmet og videre frem, og derfor ligesom var det alvorlige Punkt og Grænse mellem Hjemmet og den store, fremmede Verden, da så vi den sære, hulvejliggende „Fvuet“, Forte, med sine Bugtninger og vældige Diger og Hegn, der flere Steder spærrede Udsynet et halvt Bøsseskud foran os. Midtvejs i Forten havde vi „Brædikestolen“ paa Diget mod Syd. Gjenstanden, som bar dette Navn, var et vældigt Asketræ, der var topstævnet saa ofte og dertil raadnet noget indvendigt i „Hovedet“, saa at der kunde sidde henimod en halv Snes Børn i en Rundkreds der oppe. Ligesom for at indbyde, var Hovedet revnet i den ene

Side, hvorigjennem man kunde kravle som ad en Laage. Min nu 80-aarige Moder, der lærte os Navnet at kjende, siger, at hun og hendes Søstende sad der ofte, da de var Børn. Vi sad der, og jeg antager, at „Prædikestolen“*) endnu undertiden er besat, den staar fremdeles i Bissholt Forde til behagelig Afbenyttelse. Vidt længere fremme, hvor Vejen bugter sig stærkest, stod — og staar — mange lignende Træer tæt sammen, „Prædikestolen“ har en passende Afstand fra dem, og er det største. Bludselig aabner og breder Vejen sig, om end ikke til „tolf Fafne“, som der staar i Kong Valdemars Tydske Lov, at Forterne skal være i Brebde, saa dog saa meget, at vi kan se Indkjørselen til den gamle Gaard „Stougaard“, og samtidig den lange smukke Stenmur om Haven ved „Søren Hansens Gaard“, nu „Badensminde“.

I Laagen ved „Forthøjningen“, hvis fine Gelænder Søren Hansen selv havde lavet, stod han ofte selv, smilende godmodigt, bakkende paa Biben med Hesten paa Borfelænsbovebet (nu i Glud Museum). Paa en Sten i Muren staar hans Navn indhugget med Aarstallet 1882 hos, og paa en anden Sten staar S. H. S. 1729 — saa længe synes denne Gaard at have været i samme Slægt.

Bag den høje Stenmur laa den herligste Have, vi Børn kjendte; her bugnede Frugtræerne af Frugt om Efteraaret; netop ved den Tid, da der fejredes Høstgilde.

Inde i den prægtige „Storstue“ med lange Rækker af gamle Kobberstik af „Oldenborgerne“ stod det vidt berømte „gamle Skab“, et uhyre Monstrum fra omtrent 1650 med talrige billedskaarne Menneste- og Dyrestikelser, Blomster og Frugter, i Friser og Guirlander, paa Søjler og Baand. Det skulde gamle Maren Andersdatter nok huske at vise de Fremmede, som kom. En længere Indskrift over Storstuedøren oplyser, at Huset er opført 1811 af „Hans Sørensen, Mørgaard, og hans dybsirede Kone, Ane Kathrine Madsdatter von Baden“. Nu er Skabet borte, Indskriften staar, og Gaarden er givet Navn efter Badenslækten, der fremdeles besidder den.

Allerede naar vi Børn kom hertil, kunde vi tydeligt høre Hammerslagene fra Smedien. — En Tur ad den her beskrevne Vej en solrig Sommerdag, er vist noget af det bedste, jeg har oplevet: Duften af Caprifolien i de frodige, levende Hegn, paa begge Sider

*) Se Begyndelsesinitialiet øverst paa Side 5.

af den indgrøstede Vej, de store gamle Træer, Fuglenes Fløjt i Stoven nærved, de pæne Gaarde og Huse og de liflige Lyde fra Jens Smeds klingre Ambolt! — Ja, disse Indtryk følger mig i det mindste til dette Livs Ende.

Fra „Badensminde“ gaar vi mod Syd forbi den gamle „Bondgaard“, i hvilken der er bevaret saa mange og gamle Dokumenter om dens Fortid, som man meget sjældent træffer i en saa lille Gaard. (De opbevares nu i Glud Museum). Gaarden ligger Øst for Bejen; den laa i Engen lige vesten for Bejen, indtil den Konfirmationsøndag i Foraaret 1810 brændte, mens alle var i Kirke. — Vi passerer nu „æh Smiddesfruet“, som gaar gennem Engen mod Vest, og har saa efter en lille Bugtning af Bejen, atter en Gaard paa venstre Side, det er „Teglsøgaard“ med den gaadefulde Indskrift paa en Dørhammer fra 1806 om „Vandsnød og Avind“ (ogsaa nu i Glud Museum). Denne Gaard laa, indtil sidstnævnte Aartal, ligesom „Bondgaard“ i Engen Teglsø vest for Bejen, og det kan umuligt have været Mangel paa Vand, der hentydes til, det maa have været det modsatte. — Lidt længere mod Syd, vest for Bejen, ligger det gule „Hølløt“ (d. e. Helvede), et lille, gammelt Husmandssted, der trods sit uhyggelige Navn, ser venligt ud, og nu ser vi gennem Buskads og Hegn den gamle Gaard „Kolsgaard“ med sit stumle Polakfagn; — men det gemmer vi til en anden Gang. — Den er af Pontoppidans danske Atlas 1767, kaldet en „Eneftegaard“, forbi den ligger lidt fjernet fra de andre. Ingen af dem er Udflyttergaarde.

Vi maa nu gjøre omkring og gaa samme Vej tilbage til Smedeforten, hvor vi drejer venstre om og gaar ad den lille, smalle af Kulcinders sorte Vej, og staar straks ved den berømmelige „Bisholt Bæk“, der paa dette Steed danner Skjel mellem Glud og Skjolde Sogne. Dette gav den vittige Pastor Sommerfeldt i Skjolde (døb 1840), Anledning til Udtrykket: „Det skjønne Skjolde, det rige Stourup, det fattige Brunde og det slidne Bisholt, til Bækken“, naar han i „Embedsmedfør“ nævnte de 4 Byer i Skjolde Sogn, som han altsaa var Sjælesørger for. Andre vittige Folk sluttede selvfølgelig heraf, at for Præsten kunde Pokker gjerne tage de Folk, der boede Østen for Bækken.

Den lille By er ved Bækken delt i to Dele, Øster- og Vester-Bisholt. Bækken flyder gennem en Dam ved „Badensminde“, forbi „Stougaard“ og gennem side Enge med gule Kobblommer, Kabelejer

og „Kufmandsblomster“ ned mod Fjorden, og gjør, lige før den forenes med det salte Vand, et kraftigt Slag mod Vest, uden om „Dybsbjerg“, der ligesom danner et forsvarligt Punktum for Glud Sogn ad den Kant.

Bækken udspringer paa et Højdedrag mellem Stourup og Skjolde, og har sikkert en Gang været et ret betydeligt Vandløb. Den nævnes „Stodsholt Bæk“ i „Pont. Atlas“. Ifølge „Tredste Lov“ 3. Bog, XLIX Cap. er en „Stod“ 12 Hopper (med en Hingst). Her har altsaa utvivlsomt været „Stutteri“ i gammel Tid; men det er meget længe siden. „Stodsholt“ maa sikkert anses for Byens Navn i den tidlige Middelalder, senere er det bleven ændret til Bissholt (o: Biskopstoven, vel sagtens). Endnu i 1665 faar, ifølge Kronens Skæder II. 74. en Ludvig Lorentz bl. a. fra Aarhus Capitel 1 Gaard i Bissholt (og een i Glud), og i 1661 faar Lybækkerne Heinrich og Jochimb Würger af Kronen bl. a. i Bissholt en jordegen Halvgaard (muligvis „Bondgaard“?), og i Glud 7 Gaarde, 1 Bol og 6 Huse. Alle disse Ejendomme har sikkert hørt under Aarhus Bispestol i Middelalderens Slutning. I den Forbindelse er det fristende endnu at nævne, at faa Skridt vesten for Bækken og parallel med den løber et kort Veststykke, som gamle Folk den Dag idag kalder „Munkpøth“ (o: Munkepytterne); den ender mod Nord i en Sænkning, hvor der sikkert forhen har været Vandhuller (Pytter). Her ligger ogsaa den førnævnte Dam.

Har Bissholt maaste engang havt en Munk blandt sine Indvaanere? I saa Fald har hans Bestilling sikkert været at tage Bropenge af dem, der skulde over Bækken. Broer, „Spanger“, over Vandløb, blev ofte i Katolicismens Tid vedligeholdt af den saare forretningsmæssige Gejstlighed, men vel at mærke ikke gratis, de vejfarende maatte give Bropenge. Undertiden er der funden Rester af Kapeller i Nærheden af gamle Overgange over Vandløb (Kapellet ved Brastenbro, C. M. Smidt, Aarhus Stifts Aarbog 1919, og det formodede Kapel ved Sønderby, Glud Sogn, A. Kristensen, B. Amts Aarb. 2det Halvb. 1920).

„Munkegaarden“ i Dverby, Als Sogn, har ogsaa sit Navn fra Middelalderen. Ifølge ældste Matricul, 1662, blev den i Svenstefrigen 1660 afbrændt og ødelagt. Herregaarden „Tensgaard“ i Glud Sogn var 1254 et Stridens Væbne mellem Munkene paa Om Kloster og Aarhusbispen (Om Klosters Krønike, Jørg. Drif, Aarhus St. Aarbog 1912). Munkene har altsaa været dygtig paa Færde her i

Eggen, og umuligt er det ikke, at de har udnyttet „Stodsholt Bæk“ med dens sikkert meget sumpige Bredder. Ja, et Marknavn ved Teglsjøgaard „Galstje“ (vistnok: Galges-Rjæret), kunde jo tyde paa, at der er bleven holdt haard Justits der, hvor nu den fredelige Bonde pløjer, harver, saar og høster, uden at tænke paa, at staffels hængte Mennesker maaske har dingleet over hans Mark.

Efter disse Betragtninger over den lille, mørke Bæk, hvis Vand haster affted over flimebe Sten, mellem Elletronter og Siv, kan man fristes til at sige som Cæsar, da han forcerebe Floden Rubikon: *Jacta est alea!* (o: Terningen er kastet), idet vi træder over den gamle Stentiste. Dog, vi er jo ikke overtroiske, og saa vidt jeg ved er der hverken set Munk eller hængte Tyve gaa igen ved Bækken. Men minderigt er Steedet, og de gamle Elletræer, der breder sig hist og her, synes ligesom at ruge over skumle Hemmeligheder fra henvundne Tider.

Vi staar nu ved Smedien. Ja, nu er den ny, og Smedens Hus er nyt. Ibhjlen er borte, indtil de bliver gamle. Men for saa Aar tilbage laa den ældgamle Smedie der, med sit prægtige, store Elmetræ udenfor. Det var dog ikke saa gammelt som stort til, thi Smeden Jens Sørensen plantede det, da han kom til Bisholt 1861, og han svang Hammeren her i 49 Aar. Stjont han langt fra var nogen Kunstner, er det med Uerbødighed, de gamle i Bisholt meddeler mig om ham, det lange Tidsrum og den Flid, han viste. Naar han en saadan varm Sommerdag et Øjeblik standsede, tørrede Sveden af Panden, rullede med Øjnene, saa de lyfte hvide i den halvmørke Smedie, og pustebe ud: „Hyha, den er pinnede varm“, saa syntes vi Børn jo, at den sodede, svære Mand saa hel frygtindgydende ud. Snart snurrede han igjen om mod Alben, sang en morsom Wisestump, Blæsebælgen sultede og stønnebe, Gnisterne søg og Ambolten klang igjen.

Her i dette ældgamle Bærksted virkede, før Jens Sørensen, Smeden Hans Hansen (Tellerup), som var fra Eggen mellem Middelfart og Alsens, og før ham igjen en Smed, som hed Povl, og nu er vi nærved Peter Brackers Slægt saavel som ved hans Gaard. Dog først en lille Ronde i Vester Bisholt.

Fra Smedien, der nu er bygget af Rampesten, fortsættes „Forten“ omtrent 30 Skridt mod Vest, forbi Smedens grundmurede Bolig, der i 1909 afløste et gammelt, langt Bindingsværkshus, der laa i Syd og Nord med Gavlene, det gamle „Smedehus“.

Lidt søndenfor Smedehuset ligger et Hus, der trods sin ualmindelige Alder, omtrent 250 Aar, er indrettet til Brugsforening. Det er det tidligere Stuehus i den Gaard, som nu er flyttet ud til „Grinsbæk“, og bærer dette Navn. Tæt søndenfor igjen har vi „Niels Brods Gaard“, nu „Lindegaard“, med det vældige Linde-træ i Gaardstrummet, deraf Navnet. Nej stop! Det faldt, som saa mange andre, gamle „Gustræer“ og „Marktræer“ her i Egnen under Verdenskrigen, men det pæne Stuehus fra 1793 staar, med sin fint udstjaarne Table over Indgangsdøren, med Veretning om Tid og Folk, samt gode Vnster over Hjemmet. Østenfor denne Gaard ud mod Engen mellem de to Bydele ligger et, nu ubeboet, Hus, der hedder „Lille Himmerig“ — maaste som Mobbægt til „Hølet“ hinfides Bækken.

Her boede Stenhuggeren Anders Thomsen, der engang gravede i „Spindelkonens Høj“, en Rundbysse ved Stranden paa „Vestergaards“ Mark, og fandt et Menneſtekranie, hvilket Hans Smed fik og stillede op paa en Hylde i Smedien, hvorfra det grinte Folk i Møde. — Anders Thomsen byggede den vældige Kampestenslade paa „Vorsø“ i Horsens Fjord, hvorfor han, efter eget Sigende, fik saa mange Femdaalersbiller, at han kunde overdække sit Stuebord med dem, da han kom hjem. Da maa der jo have været godt i „Lille Himmerig!“ Nogle har dog sagt mig, at hans Bord var meget lille, og at han var en stor Løgnhals.

Vi maa nu tilbage til Smedien og saa mod Vest; her ligger, eller rettere laa, 5 Gaarde tæt op ad hverandre, nordenfor Bejen. Den første, Gaarden Matr. Nr. 5 a, er den, i hvilken Peter Bræffer boede. Der er nu kun Stuehuset tilbage, med lidt Staldrum til en enkelt Ko, Grise osv. i den vestlige Ende. Grunden er, at Marken er solgt, og en lille Gaard bygget paa den. Den næste Gaard er helt forsvunden, flyttet ned tæt ved Dyrbjerg. Af den tredje, som ejedes af Jesper Løbbe, er kun en Del af Stuehuset tilbage, med den tilhørende Have. Den fjerde er det egentlige „Himmerig“. Her er ogsaa kun Stuehuset tilbage, en stor, smuk og stilfuld Bygning fra 1860. Men medens Forandringen med de tre foregaaende er sket for over et halvt Aarhundrede siden, er Marken taget fra „Himmerig“ eller rettere, en ny Gaard bygget i Bisholt Vestermarke i 1907. Alle de Ejendomme, som nu ligger herude, er dannede af Zorberne fra Bræffers, Hans Jørgensens, Løbdes m. fl. Den femte Gaard er den allerede i Matriculen 1662 benævnte „Vestergaard“, hvor Baden-

Slægten boede først i „Badensminde“. Den ligger stor og bred med smukke, stærke Bygninger. Stuehuset opført i Aaret 1771 af Lauritz von Baden, af svært Bindingsværk. Paa denne Gaards Mark „Flinte“ med „Flintehage“ ligger den sagnrige „Spindelkonens Høj“.

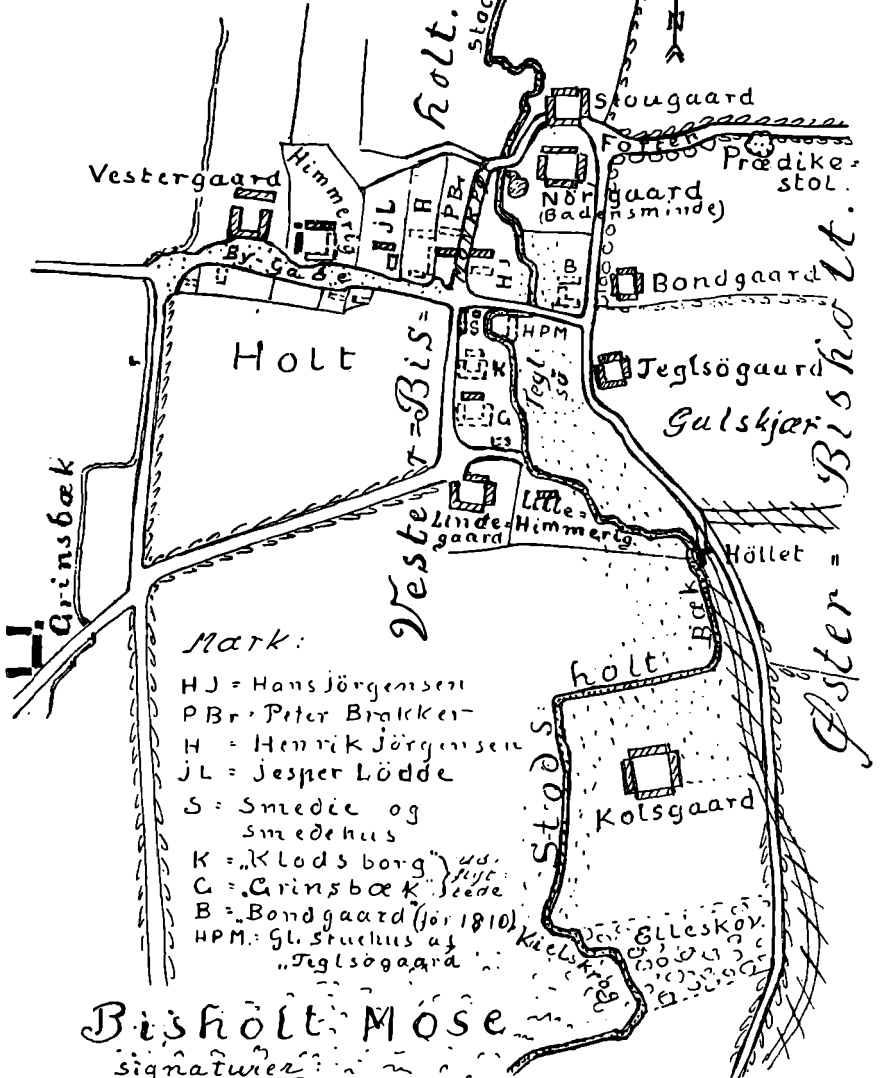
Vi maa nu atter tilbage mod Smedien, dog ikke helt. Ved Peter Brackers Have drejer vi mod Nord og gaar ad „Montpøth“ hen til hans Stuehus, der er et vældigt svært, vistnok over 150 Aar gammelt Bindingsværks-Hus. Østgavlen ligger klobes paa Bejen, og lige saa klobes paa har vi Vestgavlen af et endnu ikke omtalt gammelt Stuehus, hvis Mark og Udhus ogsaa er borte. Dette Hus er en temmelig lang Bygning, hvis Østgavl altsaa er vendt hen mod Bækken, og kun et halvt Bøssfestud fra denne.

Man vil af Vandringen kunne slutte og af Kortet kunne se, at Bejene danner et Kors; dette Kors er dog ikke ganske lige, idet „Smedeforten“ og Bygaden langs de 5 Gaarde ikke forløber i hinanden, men ejer lidt, herved fremkommer en lille Plads mellem Smedehuset og Peter Brackers Have, der kan have været en lille passende Byttævnepads for Byens Mænd. Snarest er dog vel Pladsen ved Smedien blevet benyttet som saadan, — Smedien og Smedehuset ejedes og ejes endnu af Gaardmændene i begge Bydele.

Vi maa nu tænke os tilbage til første Halvdel af 18-Hundredtallet, da alle de nævnte Gaarde endnu var hele, hvilket vises paa Originalkortet over Bissholt fra 1810 (maalt 1781) i Matrifulsarkivet i Kjøbenhavn. Alt er dog ikke endnu medtaget: Der laa en firelænget Gaard mellem Smedehuset og den nuværende Brugsforening, og der laa nogle Smaahuse sønden for Bejen ved „Vestergaard“ og „Himmerig“. Vester-Bissholt er altsaa den største Del af Byen. Der var ved nævnte Tid kun 4 Gaarde samt „Hølet“ og „Kolsgaard“ i Østerbyen, medens Vesterbyen havde 5 Gaarde, 4 mindre Gaarde, 6 Huse samt Smedehuset og Smedien. Peter Brackers Gaard var af de smaa, den laa, som nævnt, paa Hjørnet mellem den vestlige „Forte“ og „Montpøth“. Den havde kun et Udhus, som laa nordlig i Gaarden, parallel med Stuehuset, saa Gaarden var aaben mod Øst og Vest. Gaarden gjenbo til, altsaa den østen for „Montpøth“, var formet paa samme Vis, og beboedes af min førnævnte Meddeler, Jørgen Hansens Faber, Hans Jørgensen, en stille, fredsommelig Mand. Disse to Gaardes mærkelige Form har sikkert været dikteret af den voldsomt knebne Plads. Peter Brackers

Kort over Bisholt.

Opmaalt: 1781, rettet: 1810.

Bisholt Mose

Signaturer:
 Prækkede Husplaner = forsvundne Huse.
 Skraverede = eksisterende " S.K.
 Sorttegnede " = efter 1810 opf. " 1923.
 // // // // = udslættede Veje

Nabo mod Vest havde sin Gaard formet omtrent paa samme Maade, dog var her et lille Hus i Retning Syd—Nord, vesten i Gaarden, mellem de to Gaardspladser derimod kun et Gærde med en „Stænte“ over. Her boede den gamle, hæderlige Henrik Jørgensen. Vesten for denne igjen, i den sidste af de 4 smaa, tæt sammenknæbne Ejendomme, boede den drabelige Jesper Løbde i to smaa Huse. I værdig Afstand herfra igjen laa „Himmerig“ med 3 Længer, og „Vestergaard“ med 4.

Endnu i Nutiden er Visholt en lille idyllisk By, rig paa store Frugthaver, gamle Stenbiger, frodige, levende Hegn (har derfor ofte skiddent Fjære, som Præsten hentydede til), den muntre Bøl gennem Engene, det smukke Landskab trindt om: Mod Øst, noget borte, Gludstove, mod Syd Udsigt til Glud Kirke, Overglud Stov og „Kolsgaard“s Ellestov, der har forsynet Egnen med Pumper i umindelige Tider, mod Sydvest den skumle Visholt Mose, med Hængedynd og svovlet Vand i mørke Huller, samt Dygmænd ved Rattetider, mod Vest frit Udsyn over Markerne til den store gamle Gaard „Evanholm“ med de 4 Skorstene paa Stuehuset, Boller Stov blaaligt langt borte og svage Glimt af Horsens. Dog skjønneft er Udsynet mod Nord, over stærkt straanende Marker ned mod Visholt Stov og det stolte, stejle „Dybsbjerg“, der tegner sig vældig og mystisk mod den blanke Fjord, norden for hvilken Hadsherreds Banker og Skove svæver i blaalig Dis. Ikke mange ser Landskabet ved Visholt og Dybsbjerg uden at undres over Skjønheden, det udfolder.

Alt i Naturen fryder sig her. Jordbunden er lige tilpas, ikke for stærk leret, som længere inde i Bjerre Herred, og ikke heller sandet som ved Borre og Snaptun, alt kan trives og brede sig her. Intet Under, at Slægterne er blevne gamle i Gaarde her, og de enkelte Mennesker ligesaa, og intet Under, at de, der kom her fra fremmede Steder, som oftest blev. Ogsaa har der i flere Visholt-hjem været en hjælden god Forstaaelse af at holde fast ved det gode fra Fortiden og derved bevare Minderne.

Her „boede og døde“ — for at bruge et gammelt Udtryk — den gamle Krigsmand, Tolddetjent og Bonde, Peter Brakker altsaa.

*

*

*

Peter Bræffers Hus set fra S. V.
I Baggrunden Døsbjerg og Fjorden.

Indskriften paa Gravforset lyder saaledes:

Her / under / hviler / Støvet / af / velædle / Hr. H. P. Jensen
Braque, født i Braque Bye, / Starup Sogn 1775. I
18 Aar værnede han om Fædrelandet / og blev for
sin Heltedaa 1811 prydet med Danne / brogsmændenes
Hæderstegn. /

1814 / indgik / han i / Ægte / skab / med / agtbare Pige /
Ane Kathrine Sørens / Datter i V.-Bisholt. / Var
Toldbetjent i Horsens / fra 1815 til 1836. / Døde i
V.-Bisholt 4. Novbr. 1846.

DEN SANDE FÆDRELANDS /
KJÆRLIGHED BESJÆLEDE HAM. /
HANS IHUKOMMELSE ER TIL /
VELSIGNELSE.

Den fortæller jo ikke saa ganske lidt, her er dog noget at gaa
efter. —

Det synes, som Datoen for hans Fødsel ikke er at finde noget
Sted. Fra Viborg Landsarkiv er jeg velvilligst bleven meddelt, at:
1775 30. April døbtes Jens Hansens Viuffs Barn Hans Peter af
Nyborg (formodentlig Hjemmets Navn) i D.-Starup, W.-Nebel
Pastorat.

Om hans Barndoms- og Ungdomstid meddeles i efterfølgende „Personalie“.

Snart fik jeg oplyst, at P. Bracker ingen Vørn havde efterladt sig, og altsaa ingen direkte Efterkommere har. En Søn, Jens, blev i 5-Aars Alderen sparket ihjel af en Hest. Denne Dreng var og blev eneste Barn i Ægtefamilien. Jeg maatte da søge de Folk, der var i Slægt med hans Hustru. Af disse er der mange, og de gav mig alle beredvillig de Oplysninger, der var muligt, samt paaskyndede mig til at skrive om Bracker. Langt fra altid møder man saa god Forstaaelse.

Selv kan jeg lige huste „Gammelsmedens“, som boede i den Gaard, som nu ligger nærmest ved Døshbjerg (nu Gaarbejer Rasmus Sørensen). Det er førnævnte Henrik Jørgensens udslyttede Gaard. Den bestaar af 4 gode Bindingsværkshuse, særlig Laden norden i Gaarden er af kolossalt Tømmer (vistnok fra Halsgaard). Den opførtes, hvor den nu ligger, i Aaret 1854 af Hans Erikken fra Gaarden „Klodsborg“, (den helt forsvundne 4-længe Gaard syd for Smedehuset, flyttet til Bissholt Søndermark 1844).

„Gammelsmeden“ var altsaa Hans Hansens Tellerup, kaldet Hans Smed. Da han havde givet Plads i Smedien for Jens Sørensen, levede han af Landbrug, idet han kjøbte Gaarden ved Døshbjerg. Han har aldrig beboet Smedehuset. Jens Sørensen ej heller; det lejes ud til forskjellige andre Haandværkere. Jens Smed ejede Hans Jørgensens gamle Stuehus med Loftet.

Hans Smeds Hustru hed Karen. Hun og hendes Broder Hans Peter blev opfødte i Brackers Hjem, efter at Brackers eneste Barn, Sønnen Jens, var død.

De var af Brackers Kones Slægt og moderløse. Drengen var opnævnt efter Bracker, og blev senere kaldt Hans Peter Bracker, boede i Vestermarken, og døde af et „Lornslag“ som det hedder i Almuesproget, d. v. s. en forgiftet Rist af en Lorn. Af Hans Smeds og Karens 6 Vørn lever endnu nogle. Ane, gift med Johan Nielsen fra Haldrup i Hads Herred. De ejede først Gammelsmedens Gaard, bor nu i Eshbjerg. Sine, gift med Broderen Jørgen Nielsen. De har de to Brødre's Fædrenegaard i Haldrup. Hans Peter Hansen, Ubbeler i Haldrup Brugsforening, (der udvirkede, at Gravforset blev overladt Glud Museum). Endvidere var der Jens Bracker Hansen, Trine og Marie. En af det følgende Slægtled havde Navnet Hans Peter Bracker Hansen, han boede i Bendshjæl.

Man ser heraf, at Ravnet Brakker dog er bleven holdt i Vre.

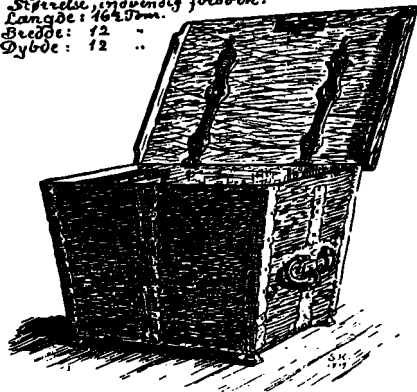
En Søster til P. Brakkers førnævnte to Adoptivbørn, altsaa Karen og Hans Peter, gamle Ane Marie Pedersdatter, født 10. Maj 1833 i Hjulmandshuset ved Skjolde Korsvej, lever endnu i Brunde, og er i Stand til at fortælle om gamle Brakker. Hun er sikket den eneste nulevende, der har set og talt med ham.

Naar hun som Barn kom i Brakkers Hus for at besøge sine Søstende, gik den gamle, svære Mand frem og tilbage paa Gulvet, spurgte hende om adskilligt, og vilde høre hendes Læsefærdighed. Ane Marie beretter ligeledes om hans Strengthed i Børnenes Opdragelse. Den gamle Underofficer fornægtede sig jo ikke.

Straks ved min Henvendelse til Familien i Haldrup blev jeg mødt med Forstaaelse. Det gamle Gravfors blev overladt Glud Museum, hvor det nu er opstillet. Endvidere fik jeg Anvisning paa gamle Papirer, der meddelte noget om Brakker. De var komne saa langt bort som til „Ørnebjerggaard“ ved Faaborg, hvor Bestyreren, S. Axl Nielsen, Johan Nielsens Søn, havde dem i Forvaring. Hr. Nielsen overlod beredvillig de gamle Papirer til Glud Museum. De bestaar af et „Personalie“, vistnok skrevet af den gamle Lærer i Brunde, Palle Christensen, som paa sine gamle Dage boede i „Ubildgaard“ samme Sted, og Manuskriptet til Sigtaalen, holdt over Brakker af Pastor Fog, Skjolde.

Hr. Axl Nielsen ejer ogsaa Brakkers smukke Sabel, og hos Familien i Haldrup findes hans jernbundne Penge- og Dokumentktrin, hvilke Gjenstande muligvis senere bliver overladt Glud Museum, for senere sammen med de øvrige Ting at danne en lille „Brakker-Samling“, hvor Mindet om den gamle „Stammefader“ saa vil bevares for Efterverdenen.

Jernbunden Eggekæskrin. (No. 1775.)
 Sikkert, indvendig forovet:
 Længde: 16 1/2 Tom.
 Brede: 12 ..
 Dybde: 12 ..

Peter Brakkers Penge- og Dokumentktrin

*

*

*

Personalia

over

sal: afdøde Dannebrogsmænd S. Peter Braque
i B.-Bissholdt.

„Naar den Gamle i sit Livs Aften kan stue tilbage paa sit førte Vandel med den skjønne Bevidsthed i sit Indre, at have bestræbt sig for at være en god Christen, og som saadan stedse være flittig til den Gjerning, som er Gud behagelig; naar han, ved at dvæle ved den henrundne Tid fylbes med den glade Bevidsthed, at han som Borger i Samfundet stedse har været befjælet af den sande Fædrelandskjærlighed, den Kjærlighed, som gjør os villige til at vaage og arbejde for Samfundets Vel, villige til at tilside sætte egen Fordeel og Behagelighed for det Almindelige, ja villige til, at vove Liv og Gods, hvis det er fornødent: da føler han en Fred og en Roe, der formaar at blidgjøre en kraftesløs Alder, og med Tryghed indslumrer han i Afstedens Stund med det glade Haab, at han paa Opstandelsens Morgen atter skal vaagne og da nyde Glæde af sin fulbendte Daad, og for de sørgende Efterladte er det en trøstende og beroligende Tanke, at deres afdøde Kjære ikke har levede forgjæves, men hiiset skal høste, hvad han her haver saaet. — Saalunde være det og en trøstende Tanke for dem, der her idag staar sørgende ved denne Riste, at at de vide at han, hvis jordiske Levninger indesluttes, virkede og gavne utrættelig, saalænge han det formaaede, at han ved sin Daad vandt velfortjent Udmærkelse og skal hvile med Fre i sin Grav.

Denne vor Medchristen, Hans Peter Braque, hvis Støv vi idag overgive til Gravens Gjemme, blev født i Braque By, Starup Sogn 1775 af christelige, gudfrygtige Forældre, Gaardmand Jens Hansen og Hustru Ane Hansdatter. De sørgede for hans Opdragelse og Pleie i hans spæde Alder. Allerede

som Børn kom han ud at tjene. 7 Aar tjente han i Seierstov hos Gaardmand Christen Jensen, og 6 Aar hos Peder Jørgensen i Narsbøl i samme Sogn. Sin Konge tjente han i 18 Aar. Efter 12 Aars tro Tjeneste som menig Mand blev han forfremmet til Kommanderfergeant, og som saadan stred han under Kapitain Kragh Aar 1811 mod de Engelse, der havde sat sig fast paa Den Anholt i Kattegat. Han havde dengang en egen Afdeling at kommandere.

De Engelse havde allerede nogen Tid bestudt de Danste fra det derværende Batterie, da han i Spidsen for en Afdeling Fodfolk marscherede uagtet den stærke Kanonade tæt ind under Batteriet, hvor Kanonerne, som var anbragt øverst paa samme, ikke kunde stilles imod dem. Herfra bestøde de da de Engelse paa Batteriet og i deres Sm., men udsatte sig ogsaa derved for Fjendens altfor stærke Geværild. Da Kapt: Kragh endelig gav Tegn til Overgivelse og Slaget ophørte, havde vor sal: Afdøde kun to Mand hos sig, Enkelte havde retireret, de øvrige vare saarede eller dræbte.

Ved de Prøver paa uforfærdet Mod, Aandsnærværelse og Standhaftighed, han aflagde ved denne, som ved flere Leiligheder, ligesom og ved sin Punktlighed, Orden og Nøiagtighed, der havde udmærket hans lange og tro Tjeneste, vandt han sine Foresattes Agtelse og Yndest, og modtog Beviis paa sin Konges Naade idet han i Slutningen af 1811 blev hædret med Dannebrogsmændenes Hæderstegn. I Begyndelsen af 1814 var han med ved Gylkstadts Beleiring, blev derefter da Freden til Kiel var sluttet permitteret af Tjenesten. Ved sin Hjemkomst fæstede han den Gaard i Bissholdt, han siden beboede, og samme Aar indlød han sig i Egteskab med agtbare Pige Ane Kathrine Spørensbatte, der idag dybtstjergende ledsager ham til Graven. Deres Egteskab blev af Gud velsignet med en sund og haabefuld Søn, men det blev deres tunge Lod at han 5 Aar gammel blev ihjelslaaet af en Pest.

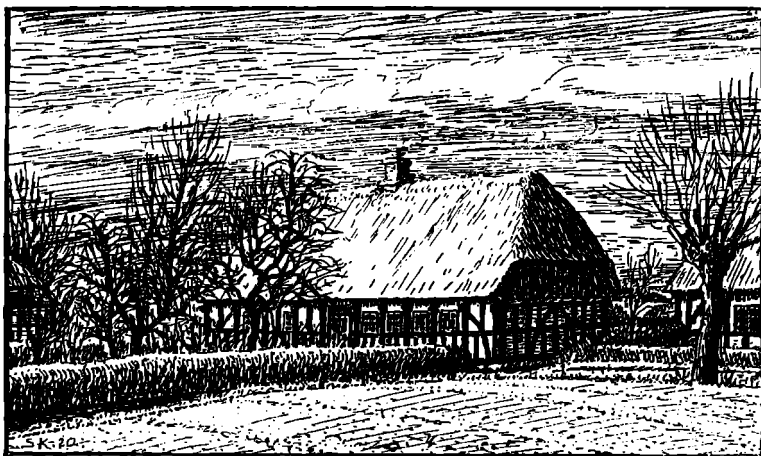
Aar 1815 blev vor sal: afdøde Medchristen befordret til Toldbetjent i Horsens. I dette Embede virkede han i 21 Aar til 1836, da han efter Ansøgning i Naade og med Pension blev entlebiget.

Hans Død bliver vel ikke begrædt af egne Børn, men 2 Sødsfendebørn af hans Konges Familie, hvem han i den spæde

Alder antog som Pleiebørn, staaer sørgende ved hans Kiste, de føler, hvor godt han altid mente det med dem, de vide hvorlunde han sørgebe for, at de endog efter hans Død maatte færdes vel. Vor sal: afdøde Medchristen førte stedse et christeligt og sædeligt Liv og Levned og nød sine Medmenneskers Afgtelse.

Sine gamle Dage henlevede han lykkeligen i sin Familiekreds. I sine 3 sidste Leveaar var han meget svag og trængte daglig til den Hjælp og Pleie, som hans sømme Ægtefælle og Pleiebørn med saa megen Omhu ydede ham.

Sidst afvigte Onsdag d. 4. Novbr. blev han pludseligen meget heftig syg, det blev ham klart, at hans Død var forhaanden. Han nød for sidste Gang den hellige Nadvere og saa Timer derefter endtes hans daadrige Liv ved en blid og rolig Død efter 32 Aars lykkeligt Ægteskab i en Alder af 71½ Aar."

P. Brakkers Hus, set fra S. Ø.
Tilvenstre Jesper Løddes, tilhøjre Hans Sjørgensens Hus.

ter de Oplysninger, det gamle, smukt skrevne „Personalie“ gav mig, saa det nærfor at søge Klarhed over Bræffers Soldatertjeneste. Sørensen Hansen i Aastrup mente, at Bræffer havde været „Jæger“ — Sabelen kunde jo muligvis oplyse om Vaabenarten. — Jeg maatte foretage en Rejse til „Ørnebjerggaard“ for at faa en Tegning af den, hvilken jeg saa sendte til den historiske Vaabensamling i Rjøbenhavns Løjhus. Bestyreren af samme, Hr. Kaptajn Stöckel, som jeg havde sat mig i Forbindelse med, gav mig en Mængde Oplysninger, baade om Toldbetjentens Uniformering m. v. og om det i „Personalie“ nævnte Togt til Anholt mod Englænderne 1811, for hvilken betydelige Ulejlighed jeg er ham megen Tak skyldig.

Hr. Kaptajn Stöckel oplyser saaledes, at der i Ekspeditionen til Anholt i Marts 1811 under Major Melsted deltog:

- 5 Kompagnier af jyske Skarpskyttekorps' 2' Bataillon (ialt 10 Off., 241 Uoff. og Menige),
- 1 Kompagni af 1. jyske Regmts. 4. Batl. (3 Off., 162 Uoff. og Menige),
- 1 Jægerkomp. af 2. jyske Regmts. 4. Batl. (3 Off., 147 Uoff. og Menige),
- 1 Kompagni af fynske Regmts. 4. Batl. (2 Off., 72 Uoff. og Menige),
- 1 Kompagni af Soldatesten paa Kanonbaadene under Kaptajn Prydz,
- 1 Off., 30 Uoff. og Menige af Artilleriet,
- 12 Kanonbaade og 12 Førseelsflibe under Premierløjtnant Falsen.

Der omtales, at 200 Mand under Søløjtnant Holstein er de første, der bringes i Land, og Hr. Stöckel mener, at „Soldatesten“ paa Kanonbaadene var Matroser.

Artilleriofficeren var Kaptajn Meier.

I jystte Skarpskyttekorps 2. Bataillon fandtes en Kaptajn, Carl Ferdinand v. Krug. Denne Bataillon havde indtil 1808 hørt til Landeværnet og blev nævnte Aar „annceteret“ (optaget) i jystte Skarpskyttekorps, der havde Uniform som sjællandske Jægerkorps.

Saabidt Kaptajn Stöckel om dette.

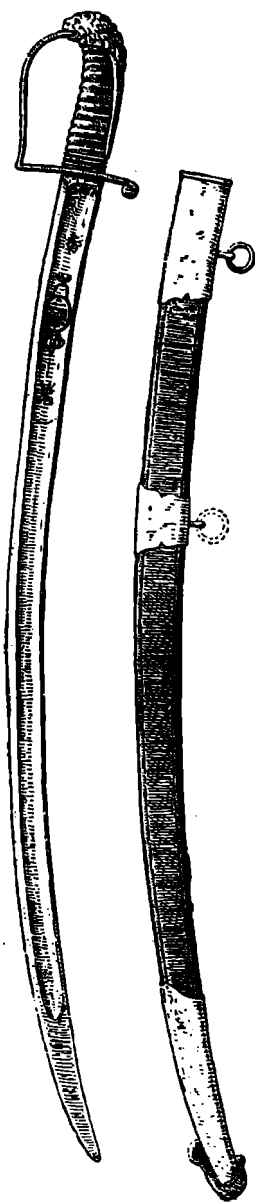
Der er altsaa ingen Tvivl om, at Brakker har hørt til sidstnævnte Hold Soldater, og det er naturligt, om han selv senere har kaldet sig „Jæger“. Jægerne var Fodfolk, de havde finere Skydevaaben end de øvrige, og udtoges ofte blandt Forstmænd.

Angaaende Sabelens Form udtaler Hr. Stöckel, at: „den i meget ligner Sabelen for Underofficerer af Artilleriet fra Fr. d. 6.s Tid, dog er den ikke saa lidt stærkere krummet end denne, og mangler en Flig paa begge Sider af Pæreerstangen, hvilken greb ned om Skedens Mundblit.“

Den afviger altsaa lidt fra sine Fæller paa Tøjhuset, og da der ikke findes indslaaede Bogstaver og Tal i Klingen eller i Fæstets eller Skedens Messingdele og Beslag kan det ikke afgøres, om det er et militært eller et Told-Sidevaaben. Dog, da det samtidig oplyses, at før 1845 havde kun de Toldbetjente, der gjorde Tjeneste ved Grænsen mellem Nørre- og Sønderjylland, og af disse navnlig de berebne, Sidevaaben, og det bestemt kan skjønnes, at Brakker blev anfat ved Toldvæsenet i Horsens straks ved hans Udtrædelse af Hæren 1815, stammer Sabelen utvivlsomt fra hans Underofficerstid.

Sabelen er meget stor og smuk med Løvehovede paa Fæstet og dansk-norsk-svensk Rigsvaaben med en Elefant hængende under samt Ornamente indvævede i Klingen; tæt op til Fæstet staar et „Vivat“ (latinist: Leve).

Sidevaaben=Spørgsmaalet fra den Tid er meget vanskeligt, da Officerer og Underofficerer saavel af Hæren som ved de i Fr. d. 6.s Tid talrige Borgervæbninger, pyntede sig med det fineste mulige. Umuligt er det jo ikke at han kan have været Medlem af Horsens Borgervæbning. Det har jeg ikke kunnet faa oplyst. Skulde noget saadant have været Tilfældet, er Sabelspørgsmaalet vanskeligt at afgjøre, thi, som Hr. Kaptejn Stöckel udtrykker sig: „Den Gudsvelsignelse af Borgervæbninger i Frederik 6.s Tid fulgte ikke slavisk den reglementerede Model, det gjaldt jo om at blive saa „fin“ som

K. 1920

1. Meddel.

Peter Draffers Sabel.

Vaabenets Længde i Skede: 94 cm. = 36 Tom.

Klingens Længde: — — — 81 cm. = 31 Tom.

Felhøjden i Klingens Bue: — 4.6 cm. = 1 1/4 Tom.

mulig, alt afpasset efter Mandens Pengepung. Derfor var navnlig Borgervæbningens Befalingsmænd overordentlig „fine“, da de ofte var velhavende Borgere i Staden som civile.“

Da Borgervæbningslisterne for Horsens sikkert ikke er opbevarede, lader dette Spørgsmaal sig vanskeligt bestemt besvare med Hensyn til Peter Brackers Sabel.

Men fint udstyret, svær og stærk er den, ret et vældigt Bærg (næsten 1 m i Længden) — en rigtig Krigskarl som Bracker værdig.

Da Kirkebogen som nævnt, oplyser, at Peter Bracker er født i Aaret 1775, og Gravforset fortæller, at han i Aaret 1814 havde været Soldat i 18 Aar, begyndte han altsaa som saadan i 21-aars Alderen 1796, og da han havde været menig Soldat i 12 Aar, bliver det fra 1808 til 14 han er Kommanderjergent. Midt i denne Periode er det altsaa han tager Del i det mislykkede Togt mod Anholt, som Englænderne siden Maj 1809 havde holdt besat for at raade over Dens Fyr, der var af stor Betydning for Sejlsadsen i Kattegat; de havde opkastet Fæstningsværker omkring Fyrtaarnet. Da dette selvsagt var meget ubehageligt for Danskerne, besluttedes det at foretage en Ekspedition mod de forhadte Fjender. Den danske Styrke samlede paa Sjællands Østkyst ved Gjerrild Bugt og bestod af henved 650 Mand og 4 Kanoner, under Major Mølsted, samt 12 Kanonbaade og nogle andre Fartøjer under Premierløjtnant Falsen.. Efter en heldig Overfart, Matten mellem 26de og 27de Marts, gjordes der Landgang paa Den. Men Englænderne havde længe vidst, at der forberedtes et Angreb, og var parate. To engelske Krigsskibe, Fregatten „Tartar“ og Briggen „Shelbrake“ krydsede ved Den, den engelske Kaptajn Maurice havde udstillet Poster, Overrumpling var altsaa udelukket. Dansernes Plan var, at Oberst Mølsted skulde rykke frem mod Fortet ved Fyrtaarnet, og samtidig skulde Falsen bestyde dette fra Søsiden, men en morderisk Ild fra Fortet bortrev straks Mølsted og 3 andre Officerer og tvang Danskerne til at søge Læ bag Sandklitterne. Da den engelske Fregat samtidig nærmede sig de danske Kanonbaade, trak Falsen sig med disse tilbage langs Østkysten og sendte flere Gange Bud i Land for at kalde alle de landsatte Folk ombord, men inden noget af Budene naaede Folkene, havde disse overgivet sig til Englænderne, fordi de troede, at Kanonbaadene sejlede væk. Det lykkes dog at indskibe de af Kanonflotillens Matroser og Soldater („Soldatesken“), der havde deltaget i Landgangen, lige for Englændernes Døje. Et Par

af Kanonbaadene blev dog tagne. (Citat efter Niels Baches „Nordens Historie“, trykt 1887.

Det var altsaa i Napoleonstiden og Krigen med England, at Peter Brakker levede og deltog, og han „forblev i Stridsmands Rækker i 18 lange Aar til Freden atter var oprettet“, som Pastor Fog i Skjolde sagde i sin Vigtale over ham.

Det var „Kapertiden“, da hveranden Smaaskipper og Bondekarl under Igl. „Kaperbrev“ udviklede sig til en Art Søsrøver, der opbragte engelske og svenske Handelsflåde. Mens gamle, rige Slægter gik til Grunde, rullede Guldet i Papefolkets Lommer. En barbenet Skibsbreng, der kun ejede sine Bukser, en Skjorte og en Livrem, kunde efter et Kryds have tjent 500 Rdl., idet Byttet deltes i Parter efter en bestemt Orden, mellem Deltagerne.

Men det gamle Ord, at „naar Skidt kommer til Vre, veed det ikke, hvordan det vil være“, og, „naar Stodder kommer til Hest, rider han straks i Trav“, passede paa altfor mange. Pengene, kom let, og gik let, der levedes i Sus og Dus hvor Kapergasterne kom iland, og ikke sjælden leveredes vilde Slagsmaal (se „Danmarks Kapervæsen 1807—14“ af Kaj Larsen, 1915.)

Ogsaa blandt Landsoldaterne var der megen Vildskab, thi Krig avler altid Raahed. Peter Brakker har jo sikkert ikke staaet tilbage for nogen, han har været et ægte Tidens Barn. Der findes intet Portræt af ham, hverken fra hans yngre eller ældre Dage, men vi tør forestille os ham som en stor, stærk Krabat, i Uniform fra disse Tider, maaske med en lang, flettet Haarpist i Rækken. Thi skjönt der allerede i 1803 blev udstedt Igl. Resolution, som forbød Underofficerer og menige Soldater at bære langt Haar, saa man dog endnu saa sent som i 1825 Matroser og Baadsmænd med en tyk Pust af eget Haar. (De tyndhaarede brugte forlorne Pistle).

Angaaende hans Udnævnelse som Dannebrogsmænd har jeg faaet oplyst paa Rigsarkivet, at dette skete den 28de Januar (Kongens Fødselsdag) 1813, sammen med mange andre, og vistnok efter Ansøgning, hvilket dog maaske har været paaskyndet af Brakkers Overordnede.

„1814 5. Oktober blev Ungkarl, Kommandersergent og Dannebrogsmænd Hans Peter Jensen Braack og Pigen Ane Cathrine Sørensbatter af Vester Bissholt ægteviiede“ (Uddrag af Kirkebogen i Viborg). Det er værd at bemærke, at han her har begyndt at forfine sit Ravn, der begyndte med godt danskt Braacker. Her er det skreven: Braack, altsaa i tyst Form, og senere gaar han over til det franske: Braque.

Ane Cathrine havde ifølge gamle Ane Mariæ Meddelelse, tjent som Pige paa Helms's Apothek i Horsens, og det er sikkert her, de er blevene kjendte med hinanden. Braacker maa altsaa have haft Tilhold i Horsens, før han i 1815 blev ansat ved Toldvæsenet.

Peter Braackers Tilværelse, der jo allerede var rig paa Oplevelser, formede sig fremdeles mangesidigt og rastløst. Dette, at han hele Resten af sit lange Liv var Bønde i Bissholt samtidig med at han var Tolber i Horsens, har sikkert været noget sjældent. Han var til at begynde med „Gaardsæster“, men døde som „Selvejer“ — dog menes hans Kones efterlevende Slægt, at han aldrig blev synderlig velhavende, han brugte alt for mange Penge til „Livsforbrødenheder“.

Sagtens har den gamle lystige Soldat elsket at kunne sejle sammen med gode Venner fra Horsens ud til sit Hjem i Bissholt om Søndagen. Det gik efter Sigende til Tider meget livligt til ved flige Vejligheder. Derved kunde han altsaa rangere med meget velhavende Folk, der ejede „Landssted“, hvilket han sikkert har sat Pris paa. Tillige skulde han af og til sammen med nogle andre Betjente inspicere Egnen (formodentlig Bjerre—Hætting Herreder), angaaende den lige saa elskede som ulovlige Brændevinsbrænding hos Bønderne („Det ambulante Toldvæsen“).

Men Braacker var et meget omgængeligt Menneske, og da ikke mindst overfor dem, der kunde stjænte en god Snaps, og da han som Regel var den øverstbefalende af de Toldere, der skulde inspicere, kunde han under den viselige Kjørsel med hans egen Befordring lade gaa et lille venligt Bink lidt i Forvejen, saa at Folk kunde faa „Brændevinstjætet“ bragt i Skjul. Det var ham sikkert til stor Uergælske, da en af hans næsvisse Medhjælpere engang ved en saadan Vejlighed opnusede „Løjet“ i hans nære Kæbstat, nemlig i „Stougaard“, skjønt det var skjult et saa udmærket Sted som i et lille dertil indrettet Rum ovenpaa Bageovnen. Til Rummet var der kun Udgang gennem en Lem i Loftet, saa man skulde op paa Loft-

rummet for at komme dertil. Hans nære Nabo, Hans Jørgensen, der altsaa havde Husgavl, „Monkpyth“ tvers fra Brakker, var den Mand vidt og brebt, der „brændte“ mest.

Han var særlig dygtig til dette, en Del af Brændevinen afsattes til Rjødmandene, noget udstænkedes i Smedien. Det er selvsagt, at Brakker var vidende om dette Forhold, men han klarede let den Sag ved bred og værdig at sige til de andre Toldere, naar de skulde paa Inspektion: „Den lille Mand her ved Siden af, ham indestaar jeg for“, saa turde de andre ikke drage dette i Tvivl.

Naar „Stumlere“ undertiden muffedes om, at han berbejdede gjorde Brud paa hans Embedsbed, var der straks andre der paa-stod, at Brakker jo i sit stille Sind kunde tilføje: „Jeg indestaar for at han brænder al den Brændevin han kan overkomme“, og saa maatte den Sag jo være klar — saa god som god Brændevin —. Som Undskyldning for sin Fader ansfører Jørgen Hansen, at disse smaa Bønder var i de Tider saa fattige, at de ikke kunde saa Føden uden flige smaa Bierhverv, og nøjsomme, det var de nok den Gang endda, saa Nutidsmennesker knap kan tænke sig det.

Brakker var selvsagt af den Grund meget populær.

Hans allernærmeste Nabo, den gamle Henrik Jørgensen, der døde saa Dage før Brakker, hvilket senere vil ses af Digtalen over denne, var stedsse hans gode Ven; ogsaa med den næstboende Nabo, den drabelige Jesper Løbde, stod han stadig paa god Fod, — dette var dog paa en særegen Maade betinget, nemlig af den Afgift af 1 Pot „Fordraaber“ (d. v. s. den stærkeste Brændevin, som ved Brugten kunde spædes og endda være stærk nok), som Hans Jørgensen aarlig maatte betænke Jesper Løbde med, for at han skulde holde Bøtte med al Ulovligheden. Denne Mand var ellers ikke til at spørge med, han var ikke bange for noget eller nogen. Han var noget af en Handelsmand, idet han opkjøbte Frugt, hvilken han kjørte ud og solgte i „Vesteregnet“ (Eggen Vest for Horsens). Det var i hine Tider ikke alles Sag at hytte sit Skind vel paa flige længere Ture, men Jesper Løbde var Mand for sin Hat — han gif altid med et uhyre Monstrum af en langstygget Hat. — Han havde efter Sigende stadig en femte Bogtjæp med, og Bee dem, der fik den at at smage, ført af hans Rømpærm.

En Gang i sit Liv fik han dog en ordentlig Forstrækkelse, og og det endda hjemme i hans egen Stue. I Egenstab af vældig Jæger havde han en fin Jagthund, som hed „Ridon“. Denne Hund

vilde, som saa mange af dens Fæller, gjerne have sin Næse varmet, og den anbragte sig ofte liggende paa Skorstensløbet — Komfurer kjendtes jo ikke den Gang — med Snuden tæt til Gløberne, dette saa Hr. Løbde ikke gjerne, da han mente at det flåede dens Lugtesans. Engang, da Anders Pottemager fra Glud var hos Løbde for at sy — han var nemlig ikke blot Pottemager, men mest Strædder, skjønt onde Tunger paastod, at de Frakker han syede havde nærmest Form af Nydepotter — og Anders selvfølgelig sad i god Ro og Tro paa Bordet ved sit ærlige Arbejde, vilde Jesper Løbde give Hund en radikal Kur for denne flemme Tilbøjelighed med at varme Snuden. Han tog sit store Krudthorn, gik hen til Skorstenen og dryssede lidt Krudt ned paa Gløberne tæt foran Hundens Snude, for at gjøre den alvorlig forstrækker, men hvad skete? Ilden forplantede sig op til Krudthornet, hele Indholdet eksploderede, og det svære Studehorn fløj Løbde af Haanden, op mod Loftet saa haardt, at en Fjæl blev knækket. Hund blev saa bange, at den satte over Bordet som en Bil tæt forbi Anders Pottemagers Næse, og luft gjennem et Vindue, saa Glas og Vhysprosser fæg ud i Haven sammen med den. At den arme Pottemager og Stræder blev saa strækslagen, at han dejtede lige, hovedfuld ned paa Gulvet er ikke at undres paa, og selv den lange Jesper Løbde ryste i Bugerne ved den Malør.

* * *

I sit Hjem var Brakker en meget strig Herre, den gamle Underofficer fornægtede sig ikke. Havde Tjenestedrengen glemt at fihste Faarene eller lignende, blev han straffet med at undvære et Maaltid — selvfølgelig stal Ane Kathrine i Smug ved Hjælp af Plejebørnene et Par „Rundtenommer“ ud til „Synderen“. Skulde Plejebørnene til „Vegestue“ sammen med de andre Unge, fik de Ordre til at være hjemme til et vist Klokkeslæt, og eftertom de det ikke, saa maatte de blive hjemme fra næste „Vegestue“.

Hans daglige Ed var: „Dælen teje mæ“, det er: Djævelen tage mig.

Det er let at paavise, at dengang sad Dialekterne meget fastere i Folk end nu til Dags, de gik ikke tabt selv om vedkommende opholdt sig en længere Aarrække blandt Folk fra andre Egne. I Djerre Herreds Dialekt vilde det hedde: Dælen tam' mee.

Hans Hustru, den milde og lidt forkuede Ane Kathrine, blev efterhaanden noget nervesvækket. Sorgen over det eneste Barns Død, og det utøjlede Liv Manden førte, var vel tilbels Grunden. Hun rystede ubertiben saa voldsomt paa Hænderne, at hun ikke kunde holde paa en Kop, og hun kunde da sige saa stille: „Det er ikke godt at vide, hvad jeg nu ryster for“. Saa ængstedes hun for det næste Udbrud fra Manden.

Det var en bestemt Skipper, Bræffer hørte til at sejle for sig ud til Bissholt Strand (Fader til den gamle, i min Barndomstid i Bjerre Herred kjendte „Hvedebrødsstene“ Gedste fra Horsens). Der blev ogsaa sejlet Gjødning ud til Bræffers Mark fra Byen, et Bevis paa, at Landbruget ikke var ham ligegyldigt.

Gaardmændene i Bissholt lappedes om at gjøre ham Tjenester de vilde f. Eks. saa gjerne „skove“ for ham (hente Brændsel i Herregaardsstovene). Der var ligefrem Fortrydelighed, ifald de ikke fik Lov. Han beværte dem jo godt bagefter, og de kom i Kridthuset hos ham — og det betød ikke saa lidt.

Saaledes forstod den gamle Kraftkarl at holde Gang i de forskellige Arbejder og Interesser, uden at de kom i Bilde; utrættelig har han været, men tog paa Kræfterne gjorde det dog, skjønt disse hyppig blev understøttet af Stimulanser, eller maaste netop derfor.

Men han maa tilbels undskyldes. Tidsaanden medførte slygt. Under hele „den engelske Krig“ 1800—1814 „lobrede Krigsluen over hele Europa, alle var krigslystne, Pokker forstaa det; thi om en ung Mand var saa halt, at han var en halv Alen lavere, naar han stod paa det korte Ben, end naar han rejste sig paa det lange, kunde han bruges til Sømand og Røver, ja øve vældige Bedrifter. Var der mon mere Kraft i Ungdommen dengang?“ (Citat af: Den hel-singørste Færgemand Lars Bagge, Clausen og Rist, 1905).

*

*

*

Det var nu af Interesse at vide lidt om Bræffers Arbejde i Horsens Toldebod, og hans Forhold til de overordnede Toldebemæd-mænd der. Dog først en lille Oversigt over Toldebøvesnets Virksomhed og Omfang den Gang.

Grev Spønne nævner 1840 i sin Bog: „Om Toldebøves i Al-mindelighed og det danske Toldebøves i Særdeleshed“, at ifølge Baldemar

d. 2.8 Fordebog 1231 oppebærer Kongen da allerede Told af Heste og Salt.

Følge F. Jørgensen: Det dansk-norske Toldvæsens Historie i 18de Aarhundrede (trykt 1905) blev Tolden og Konsumtionsafgiften (Accise) i Slutningen af 1600 ofte bortforpagtet af Kongen til Storkjøbmænd eller lign. Personer. Disse antog saa Folk, oftest afdannede Underofficerer og Officerer, til at holde Opsyn med Skipperne i Havnene og Bønderne, som kom med Varer til Byen. Det laa selvsagt i en saadan Mandts Interesse at tage Tiden og Lejligheden i Agt, for at hans Fortjeneste kunde blive saa god som mulig. Bønderne skulde stanse ved Byportene, hvor „Acciseboden“, smaa Bagthuse for Tolderne, undertiden var opførte, og lade sig „visitere“. At „Visitererne“ ofte laa i Klammeri med Godtfolk er forstaaeligt, ofte blev de udsfjældt for at gjøre deres simple Pligt. Der paastodes, at de til Gjengæld søgte at snyde sig til Ekstrafortjeneste ved for Eksempel efter at have taget Accise for en Dkse at fseje -hud til paa Vejen til Toldkontoret, og aflevere Beløbet som svarende til en Dksehud.

Medens visse Ting, særlig hvad der hørte til Bogtryk og Billeder, var afgiftsfri, var de saakaldte „fire Species“: Salt, Vin, Brændevin og Tobak sat højt i Told (Lov af 1660).

Told- og Consumtionsforpagter Justitsraad Edvard Kruse (født 1629, død 1695), svarede et aarligt Veberlag af 310,000 Rigsdaler til Kongen for hele Landets Toldvæsen.

Undertiden forpagtedes Tolden af Rjbstæderne — Horsens Konsumtionstold var omved 1700 3 a 4,000 Rigsdaler aarlig. I Peter Bratters Tid var Toldvæsenet dog lagt under Statens Administration.

Der var selvsagt temmelig haarde Straffe for „Toldsvig“.

Ogsaa med Rjbsmanden havde Tolderne Ufred; det var derfor indlysende, at „en duelig Toldbetjent, som tillige var en moralsk Mand, fik Valget mellem at forsmme sin Pligt og leve roligere, eller at hades og høre Bebrejdelser for at kvæle de borgerlige Ræringer“, som det hedder i et Hjertesul fra hine Tider.

Bygningsmaterialer var blandt de Varer, der var delvis eller helt fri for Told, allerede ved Udstedelse af „Toldbrullen“ af 1691.

At det ikke var saa Ting, en Tolder skulde vide Bested om og kjende til, vidner det Synderregister, som den „øconomiste“ For-

fatter J. Lütken i Slutningen af 1700-Aaret foreholder sine Landsmænd om deres overdaadige Indkjøb af fremmede Varer: „Parisfiske Marmorborde og Consoller; fra Holland: Hatte, Parykker, Budber, Kaarder, Filttegn, Hirschfængere, Knapper, Kobber- og Messingvarer, Sølv- og Guldbarer, Møbler, Gueridons, Spinderocke, Garnvindere m. m. Og endnu ikke nok, de spinde for os, de vinde for os i Holland, de tvinde og farve alle Slags Syffilke, Traad og Garn for os, de væve Lærred og Baand, de flette Snore og Snøre-Lidsler for os, de binde Bøger ind og støbe Kugler, Hagl og Vokslys for os. De gjøre Børster, Strublister og Kardetsker for os, stryge Tagsten og Mursten for os og samle Dren- og Hestehaar til os, — ret ligesom det var afgjort, at de Fattige i Holland skulde æde de Fattiges Brød i Danmark“. Han fortsætter med hele Rækken af „Jernvarer, Kramvarer, Uhr-Værker, Kaffe-Møller, Senge, Stole, Spejle, Lampetter, Taveletter, Commoder, Chandeliers, Girandolles, Tabatiers og Etuis, Daaser, Væsker, Bifter, Soel-Hatte, Parasols og Paraplyes o. s. v. Er det ikke som vi havde hverken Hoveder eller Hænder i Danmark, og som Holland reent havde fortryllet og forgjort os?“ siger han.

Man ser heraf, at en Tolder havde fuldt Brug for baade Forstand og Samvittighed.

Da det her har sin Interesse at vide, hvorvidt Brakker har baaret Uniform, har jeg søgt Klarhed over dette. Jørgen Hansen, der ganske vist ikke har set Brakker, da han er født 6 Aar efter, at denne døde, men kender ham godt gennem Beretning fra Faberen, mente, at han ikke havde Uniform, hvilket ogsaa er ganske rigtigt.

Her har Hr. Kaptajn Stöckel atter været behjælpelig med at skaffe Klarhed, og givet mig fylbige Dplysninger desangaaende.

Før 1845 var de almindelige Told- og Consumtionsbetjente ikke nogen Uniform, men de „Ober- og Underbetjente“, der skulde have Inquisition- eller Visitations-Forretninger, skulde forsynes med et „Toldtegn“, der bestod af en Messingplade med 6 Huller i Kanten, saa det kunde fasthys paa Frakkebrystet.

Kun de ved Toldgrænsen mellem Nørrejylland og Slesvig ansatte Betjente, havde Uniform.

Ved Igl. Resolution af 1845 blev der fastsat Uniformer for Told- og Konsumtionspersonalet over hele Landet med Paabud om, at det skulde være almindelig indført 1ste Juli 1844. I Følge denne Bestemmelse var Tolderne ved Grænsen særligt smukt udstyret, nem-

lig — foruden den ogsaa for de øvrige anordnede grønne Klædesfrakke og dito Hue med Røkarde, sorte Fløjelskraver, glatte, gule Knapper — ogsaa Sabel med Livgehæng, sammenholdt af gule Løvehoveder, samt Støvler med gule Sporer for deres Vedkommende, der var beredne.

Da det er udeluftet, at Brakker har været ansat ved Grænsetoldvæsenet, har han altsaa ikke været udstyret saaledes, og hans Sabel kan altsaa intet have med hans Toldervirksomhed at gjøre, hvilket i modsat Fald ikke havde været udeluftet, efter som disse, som før antydet, allerede før 1845 havde haft smukke Uniformer og Baaben.

Konsumtionsvæsenet blev ophævet 1850—52.

Men det gule Messingstik paa Brystet har vel ogsaa været tilstrækkeligt til at udbyde tilbørlig Forstaaelse om Bærerens Magt og Myndighed, og Brakker har sikkert baaret det med al mulig Værdighed.

Da Jørgen Hansen vidste, at Brakker var bleven affat fra sit Embede i Unaade, foranlediget ved Angivelse af en Mand, Jens Jensen i Nastrup, Naarup Sogn, (der forøvrigt selv havde nydt godt af Brakkers milde Embedsførelse, idet han i Ro og Mag havde brændt Brændevin i Mængder), var det af Vigtighed at faa dette autentisk fastslaaet.

Ved Henvendelse paa Horsens Toldkontor viste Hr. Kontrollør Besmann mig den Velvilje at eftersøge gamle Papirer der. Angaaende Afstedbegjæren fandtes dog intet, men i noget Regnskab for 1825 fandtes Brakkers egenhændige Underskrift af hans Navn, hvillen Hr. Besmann velvilligst kalkerede.

Den afbildes her i naturlig Størrelse.

36 Juni 1825.

Brakker

Facsimile af Brakkers Haandskrift.

Et Menneſkes Haandſkrift maa jo uundgaelig afſpejle noget af dets Karakter, hvordan ſkulde det være anderledes? Kun ſtal der maatte undertiden ſærlig Kendskab til Grafologien. I dette Tilfælde er Karakterpræget dog viſt ſærligt tydeligt: Bredt og djærvt, ſelfikert og overlegent ſtaar Navnet ſkrevet med Rutine og i den flotte, franſke Form: Braque. Brakker har ſikkert ikke været led af at minde om, at han havde gjort Napoleonskrigen med. Morſomt er det med den over Navnet ſtaaende Dato, der i Skjendingen er bleven til d. 36te Juni, men da der ikke kunde være nogen Tvivl om, at det ſkulde være den 30te, er der intet rettet derved.

Hvor ſtor Løn en Tolddbetjent fik i de Dage, ved jeg intet om, men den har utvivlſomt været nogenlunde i Forhold til, hvad det koſtede at leve. Fra Hr. Murermester Chr. Dviſt, Horsens, har jeg ſaaet Kundſkab om, at „Tolddbetjent og Dannebrogsmænds Bræde i Tolddboden ved Naen ſvarer i Aaret 1832, 3 Rdlr. i Fattigſkat“, hvilket ikke var ſaa helt lidt. Han var ogſaa dengang avanceret til Overbetjent.

Paa Rigsarkivet kunde man oplyſe, at Brakker var udnævnt til Dannebrogsmænd den 28. Januar 1813 (paa Kongens Fødselsdag), formodentlig efter Anſøgning og ſammen med flere andre. Men hvad der var af ſærlig ſtor Betydning for mig var, at jeg fik Afgang til at ſe de „Conduitelifter“, ſom beror der fra den her omhandlede Periode. En ſaadan „Conduiteliste“ blev udfærdiget hvert Aar af den øverſte ved hvert Tolddſted og indſendt til Overdirektionen for Tolddvæſenet, og de er alle omhyggelig opbevarede.

Antallet af over- og underordnede Tolddere ved Horsens Tolddſted var f. Eks. i 1829 15 Sjæle. Overhovedet for diſſe var: Nr. 1

- Nr. 1. Polykarpus Andreas Heinrich Fedderſen, Toldd- og Conſumtions-Inspecteur, Juſtitsraad og Dannebrogsmænd; beſtillet 1824.
- Nr. 2. Jens Peter Myhre, Toldd- og Conſumtions-Kaſſerer, Krigsſaſſesfor; beſtillet ſamme Aar.
- Nr. 3. Carl Ludvig Binzer, Over-Toldd- og Conſumtionsbetjent, Capitain; beſtillet 1817.

Herefter følger Under-Told- og Consumtionsbetjentene:

- Nr. 4. Carl Julius Klein, bestiftet 1829.
- Nr. 5. Jacob Ludvig Sandberg, bestiftet 1800.
- Nr. 6. Mads Broe, bestiftet 1806.
- Nr. 7. G. P. J. Braque, Dannebrogsmænd, bestiftet 1815.
- Nr. 8. Andreas Forbeck, Dannebrogsmænd, bestiftet 1817.
- Nr. 9. Carl Jacob Friis, Krigscancellie-Sekretær, bestiftet 1818.
- Nr. 10. Niels Chr. Schad Wiborg, bestiftet 1818.
- Nr. 11. Jens Jacob Jørgensen, bestiftet 1819.
- Nr. 12. Jørgen Rasmussen, bestiftet 1823.
- Nr. 13. Christian Mericht Jørgensen, Dannebrogsmænd, bestiftet 1825.
- Nr. 14. Johan Ditlev Bagge (constitueret) 1824.
- Nr. 15. Jens Jensen Møeballe (const. ekstra) 1825.

(Understrift)

Horsens d. 1. Januar 1830.

Febdersen.

Paa hver af Conduitelisterne staar, at de skal indeholde „For-
klaring over de ved Horsens Told- og Consumtions-Sted tjenest-
gjørende Betjente med Oplysning om de underordnede Betjentes
Forhold og Conduite i Tjenesten, deres Duelighed og Kundskaber,
saavel som de sig der opholdende pensionerede og afledigede Betjente“.

Angaaende de to sidstnævnte Grupper har jeg dog intet kunne finde
i nogen af Listerne, og det har derfor været mig umulig at afgjøre,
hvorvidt Brakker efter sin Afledigelse, der kom brat og voldsom,
har oppebaaret Pension, men det er absolut usandsynligt.

Datidens Toldbetjente var alle i høj Grad „tjærede Dreng“,
der havde rørt sig i Livet og prøvet lidt af hvert. Blot man tænker
paa Peter Brakker, eller man ser den Anmærkning i Listen fra 1833
om: „Underbetjent Kristian Kjærbye, bestiftet i 1831, 46 Aar gl.,
faret 8 Aar til Orlogs“ — har man Forstaaelsen af, at disse Folk
ikke havde synderlig Lighed med Nutidens tandløse Cigarettdreng,
der ikke taaler en Vind blæse paa dem, hine var Gutter, der søgte
sig hjemme paa en Kaa.

Det, som herefter kræver Klarhed, er Brakkers Ufftedigelse fra den ham betroede Plads.

I Conduitelisten for 1829 har Toldinspektør Feddersen givet ham følgende ypperlige Studsmaal: Hans Peter Jensen Braque, Under-Told- og Consumtionsbetjent, Dannebrogsmænd, bestiftet 1815, Alder 55 Aar, svagelig (i 1825 betegnes han som stærk), ædruelig og sædelig, særdeles virksom og paalidelig (andre Betjente kaldes: temmelig paalidelige), skriver og regner godt (andre: skriver taaleligt), har været posteret ved Havnen. Har ingen anden Stilling end ved Toldboesenet. Forrige Stilling i Kongens Tjeneste: Commanderende Sergeant i 6 Aar. Under: Almindelige Anmærkninger staar: Bedblicher altid at være sig selv liig; rebelig, paalidelig og virksom. — Om en anden Betjent hedder det: Naar Viljen altid svarede til Egnen, vilde denne Betjent være meget brugbar, endnu er han det kun af og til.

Man faar heraf det Indtryk, at Inspektør Feddersen var en meget dygtig og paapassende Mand, der forstod at vurdere sine Folk og virke opdragende paa dem, og man mærker tydelig, hvor højt han satte Brakker. Det er isøvrigt knapt, han er paa Sandhedens Side, idet han skriver, at Brakker ingen anden Stilling har.

I 1833 hedder det i Feddersens Anmærkning om Brakker: I det jeg glæder mig over at kunne give ham samme gode Vidnesbyrd som forrige Aar, maa jeg beklage, at den udmærkede Virksomhed, som han har vist paa sin Post, nu og da har kastet ham paa et længere Sygeleje.

Saa kommer det forfærdelige!

I 1834 maa Feddersen give sin Yndling Studsmaalet: „Med dyb Smerte maa jeg bekjende, at denne Betjent ved en Forseelse i det sidste Fjerdingaar har tilintetgjort den Tillid, som jeg i 10 Aar uforbeholden har stænket ham.“

Der findes intet Ord mere om Brakker, hans Saga som Tolder var ude, hans Helbred stærkt svækket af det uregelmæssige Liv, han havde ført. Godt og vel var det for ham, at han havde sin gode Gaard i Bissholt. Her tyede han nu hen og levede tilbagetrukket, kun underholdende sig med gode Naboer med at tale om den Tid og det Liv, der var funden.

Viðholt er ligesom stabt til at være Alderdomshjem for dem, der trænger til Fred for Verdens vilde Larm. I Øjeblikket bebos „Gimmerig af to ældre enlige Mænd, der synes at befinde sig særlig godt i det gamle, pæne Stuehus. Da Brakker stavrede om her paa sine gamle Dage, sladrede lidt med Børnene og forberedte sig vel saa smaat paa at „paffe sammen“, var Byen og Befolkningen endnu mere gammeldags og Verdenslarmerne endnu fjernere fra den.

Jørgen Hansen (der nu er 70) fortæller saaledes, at hans Fader, der var født i Huset østen for „Montpøthvejen“, fortalte om sin Moder, der ogsaa var født i Huset, at hun kun en Nat i sit lange Liv havde været udenfor Hjemmet; dette var sket ved en Faareklipping paa „Borre“ i Glud Sogn, paa Grund af svært Tordenvejr. Dog var disse Menneskers Liv ikke omsonst.

Gamle Ane Marie Pedersdatter i Brunde, der altsaa nu gaar i sit 90de Aar, har set Brakker i hans sidste og fredsfylde Dage. Hun længes nu efter, at Vogen om den gamle Kæmpe skal blive trykt før ogsaa hun gaar ind bag Forhængen, hvor ingen kommer tilbage fra, og hvor Brakker alt længe har været.

Ogsaa fra sig en lille „Ravnetrog“ kunde der udgaa Folk, som vandt sig Navn og Berømmelse i det Fremmede.

Cand. phil. Henrik Larsen, Kjøbenhavn, har saaledes gjort mig opmærksom paa en Mand: Jens Nielsen Viðholt, som var Borger og Raadmand i Kalundborg, hvor han havde giftet sig Velstand til med en Kjøbmandsægte, og i Aaret 1682 lod opføre et smukt Hus, som er at se der endnu. Da der kun findes dette Viðholt i Landet, er det givet, at han er født her. Forøvrigt er der ogsaa andre Beviser derfor.

I den lille idylliske Landsby, tæt ved den gamle Smedie, hvor Klängen af Jern og Staal løb næsten stadigt, i det efter Datidens Begreber pæne og solide Stuehus, med de to særlig svære Hjørnestolper i Gavlen mod Montpøthvejen, og de to sirlig udfaarne Hjørter i Obergavlens Brædbeklædning, har der sikkert været et hjært Bo for den gamle, trætte Kæmpe, Brakker.

Sært er det endnu at betragte det velbevarede og stærke Hus. Det ligesom passede særligt til ham, — de var begge svære i Løkkeret. Stuebøren er nu flyttet om paa Sydsiden, den har i hans Tid været i Nordsiden ud mod Gaardspladsen, hvor endnu det 2 Skridt brede „Fortov“ af velsorterede Agersten, meget brede og ganske glatflidte, findes langs hele Huset. Ved Brønden er der bredere og om

mulig endnu mere glatflidte Sten. Indenfor Bryggersdøren, der sikkert findes paa det oprindelige Sted, ligger nu en Kværnsten, der utvivlsomt har malet megen Malt til Bræffers Gammeløl.

Ja, Minderne strømmer en i Møde som et Puft fra den gamle bredaklede Krigers og Tolders egne kraftige Lunger, man venter sig næsten et Glimt af ham inde ved „Gruen“.

Men han er for trekvart Aarhundrede siden gaaet til Hvile, og hans Minde skal være æret. Maaske troede han selv, at han var et Dydsmønster; vi Menneſter har jo stadig svært ved at se vore egne Fejl.

Ved Bryggersdøren

* * *

Beboerne i Bjerre Herred var jo blevne forvænnede under Bræffers milde Scepter, og Brændevinsbrænderiet florerede sikkert saa frodigt her, som nogetsteds i Landet. Jeg giver jo selvfølgelig (som ivrig Afholdsmand) gamle Ane Marie i Brunde Medhold, naar hun, rystende sagte paa sit hvide Hovede siger: „Det var nu saadan noget grimt noget med dette Brænden, for vi skulde jo gaa og være saa bange“. Man vidste jo aldrig, om „det ambulante“ kunde finde paa at aflægge en Bisit, og saa gjaldt det jo om at skjule Uovlighederne i en Fart, ellers vankede der onde Ord, Bøder og Konfiskation af de kostbare Kobberredskaber. Meget Uvejlighed var der ved Arbejdet, der mest overlodes til Kvinderne, og Følgerne af al Sjovet var vel undertiden, at der blev drukket mere af de færdige Varer, end Kvinderne fandt hyggeligt. Men meget anvendt blev det, og der rasedes dengang mod Loven derimod som nutildags mod Spiritusforbud.

I „Nyeste Toldkontorers Copie-Bog af 1835“ ses saaledes, at Husmand Peter Hansen i Raarup var befunden i Besiddelse af Brændevinstøj, hvorfor han selvølgelig blev straffet. Denne Tilførsel var udtaget efter „Voller-Møgelkjærs Fogedprotokol“. Samme Aar og Sted antes der over nogle Landboeres voldelige Fremfærd mod Underbetjentene Rasmusen og Moser i Horsens.

Rampen mellem Menigmand og Toldvæsenet var saaledes stadig staaende, og der har sikkert været særlig meget, at rydde op efter Brakker.

Som et Bevis paa, hvor trofast Folk til Tider stod sammen i denne Kamp anføres her en Kontrakt, som er mig velvilligt overladt af Lærer N. Joh. Kristensen, Lyrsted Skole. Den stammer, som det ses, fra Breth, og er netop fra Tiden lige efter Peter Brakkers Afstebigelse.

„Da et Rygte har sagt, at de fleste Beboere i Breth skulde være angivne for Brænding hos Toldvæsenet i Horsens, saa have vi Undertegnede paa Grund heraf oprettet og indgaaet følgende Accord med hverandre:

At dersom det Uheld skulde ramme een eller anden af undertegnede Mænd at deres Brændevinstøj skulde blive confiskeret af Toldvæsenet; da skal den eller de Mænd, fra hvem Brændevinstøjet tages, selv lide det Tab at miste sit Løi, men hvad Mulkten angaar, som han derved paadrager sig, da skal samme repareres paa vi Undertegnede (∴ Mulkstens Udredelse deles lige paa os Alle, eller vi bidrage Alle lige meget til Mulkten).

Til endmere Sikkerhed for, at den saaledes herved indgaaede Record skal uroffeligt opfyldes af os, have vi, der indgaae den, egenhændig underskrevet samme.

Breth, den 14 Marts 1835.

Ole Hansen.

Peter Sørensen. Jens Sørensen. Niels Lund. Peder Pedersen.

Hans Jensen. Rasmus Jensen. Jørgen Christensen.

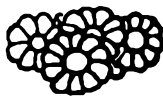
Søren Jensen. Rasmus Laurfen. Simmon Hendriksen's Entle.

Peder Nielsen. Anders Nielsen. Peder Jensen. Jørgen Rasmusen.

Fra Landsarkivet er mig meddelt, at godt en Maaned før Bræffer, døde hans nærmeste Nabo, den 88 Aar gamle Henrik Jørgensen, og det er aabenbart ham der er hentydet til i Begyndelsen af Pastor Foges prægtige Digte over Bræffer. Der er draget Sammenligninger mellem de to gamle Venner, for hvem Livet var gaaet vidt forskjelligt og dog mærkeligt for dem begge. Om Henrik ved jeg intet videre, og dette kan derfor ikke nu mere udredes. Der er ligesaa omtalt, at der var inderligt Venstabs imellem dem, og noget færegent ved beggees Væsen. De har altsaa passet godt sammen, og „Stønten“ over Gærdet mellem deres Gaardspladser har været brugt slittigt; i den Tid havde rart og godt Naboskab meget at betyde. Det er jo ogsaa brugbart nu til Dags.

I de næsten 4 Aar, jeg har haft dette under Arbejde, er adskilligt ændret om og i mig selv, og jeg forstaaer, at et langt og væget Liv giver sin Indehaver en Sum af Viden, Kendskab til sig selv og andre, og nogen Forstaaelse af hele Menneketilværelsen. Erfaringen bliver derved mere betydelig end behagelig, og man fristes til at slutte flige Betragtninger med Griffensfeldts berømte Vers:

Da Verden blev mig gram
 da lærte jeg at kjende
 for Alvor først min Gud,
 mig selv, min Ven, min Fjende.
 Min Fjende blev mig gram,
 min Ven var svigefuld,
 jeg selv var strøbelig,
 Gud var alene hulb.

Pastor Fogs Tale

ved

Peter Brackers Baare i Skjolde Kirke

som den findes opbevaret i Manuskript i Slud Museum,

er affrevet af Gaardejer S. A. Hansen, Slud, saa godt det lod sig gjøre efter det oprindelige, lidt utydeligt bestrevne og af Tidens Tand stærkt medtagne Papir:

„Det er ej mange Dage siden J fra Ebers Bye en værdig Olding, hvis Liv i meer end een Henseende var mærkelig, hvis Forhold og Tilstiftelser i mange Maader var sjældne og særegne. Det var sig hæved op over det sædvanlige menneskens Liv i Samfund med hans egne Forhold ubi hvilke de forblive indtil Enden med hverandre, det Baand der bandt i næsten Hælften af et Aarhundrede førte tilsammen. Det fornemmeligste det Baand der holdt dem sammen, just ved den Maade, hvorpaa det stete beviste sig at være det af alle Samfundsbaand var det sjældne, thi desværre, maa vi sige, er det fuldkomne stedse noget sjældent. Idag J atter bringer hid en Olding, der ikke mindre ved sin noget sjældent og særegent helt forstjellig fra den første. Vel havde begge de sidste Aar af deres Liv til under udbortes Forhold saa levet af Frugten af de landlige Syssler, som de begge lod udføre ved deres Hænder, der var dem i egne Børns Sted, de vare begge Landmands sønner, den ene forblev i hans Stand uafbrudt indtil Enden, den anden vendte

efter at have tilbragt sin Ungdom og Manddom i andre Stillinger og Syssler tilfidsst atter til Landmandsstand og Bedrift. bære Dagens Byrde og Hæde under forstjellige Vilkaar og Forhold, samlede de dog mod Livets Aften i Nabohuse, under lignende udbortes Forhold, og som deres Sottesege stod kun faa Stridt fra hverandre, saa der heller intet i de øvrige udbortes Omstændigheder den fremmede, som tilfældig drog deres Boliger forbi formode, at der husedes Mænd, hvis Manddomssjæsel og Bedrift dog havde været saa forstjelligt og de Steder, hvor de dengang færbedes, vidt abskilte. Og dog var der noget mærkeligt ved begge Mænd, baade ved hver Person i og for sig, ved hvers Mand og Karakter, som og ved deres Liv og Tilstikfelses. Den ene vandt sig et godt Navn i den hjemlige Kred, hvor han vandred, vandt sig Kjærlighed iblandt sine egne i det stille huslige Liv, den anden vandt sig i det offenlige Liv, som Kriger i de tapres Rækker, som Stridsmand for Fædrelandets Velfærd og Hæder, den ene vandt sig godt Lov i en snæver Kred, og hans Navn bragtes ej vide ud over det Steb, hvor han dagligen virked, den anden vandt sig Ære for de manges, for de fremmedes Ære og nogle af dem, der var kommen hid med Krigslarmen fra det fremmede for at forstyrre Freden paa vore Fædrene Strande, men bleve drevne med Skam tilbage af de brave ihukomne, maaste andre i Hjemmet langt fra disse Steder, den tapre Høvidsmand paa Den hist ude i Havet. Ja, og ved denne Dbing var noget særegent og ved hans Livs Tilstikfelses noget sjældent, det hvorved han vandt sig Ære og Lov er forstjelligt fra det, hvorved de fleste af dem, der bringes herind, vandt sig Ægt i Live og hæderligt Minde, naar de er døde; forstjelligt fra de Fredens Bedrifter og landlige Syssler som de, der her bringes til Huse. Ifte at de tapre af Eder kaldes til den samme Gjerning, hvorved han vandt sin Ære (Krigstjeneste) meget mere, mange af Eder har maaste selv været i Stridsmændenes Rækker og Eders Sønner kaldes ogsaa til at værne om Fædrelandets Ære og Fred, men efter fuldkommet Forpligtelse vendte I alle tilbage til de vante Forhold og landlige Syssler.
 enhver at gjøre, der kaldes til en stor Gjerning. Om der end derfor og er mange kaldebe, saa er ogsaa her kun saa de udvalgte, saa er det og her paa disse Steder, hvor der ved de landlige fredelige Syssler noget sjældent, hvad vi til vor hensovedes Minde har at nævne, ja, det var noget sjældent ved denne Mand's Hæn-

desser, noget særegent ham hændt, som let faldt enhver ndi Dje. Han var prydet af Kongen, han tjente, med Vrens Mærke, Dannebrogskorsket var fæstet paa hans Skjortel. Det var vel kun et Tegn, der ofte kun antyder Manden i den høje Stilling, og derfor og tidt ej har videre Bægt og Betydning, kun vidner, at de, der det bære til Skue, have deres Blads paa de højere Steder; dets Betydning derimod vokser jo længere det stiger ned; da kan vi i Almindelighed være visse paa, at der er øvet en hæderlig Bedrift, er en Vre erhvervet for hvad Tegn vorder givet; ja, allersikrest vi ere at Kors og Stjerne er blevene velfortjente Mærker, naar vi dem skue paa Bondemand's Bryst, ser dem at pryde Bondesøns Bryst. Ikke at simpel Mand's Gjerning ej holdes i Agt, men som Vrens Tegn jo gjerne kun gives for gavnlig og hæderlig Virken, for Freds Idræt og Krigs Bedrift, der tjener til Fædrelandets og det Offenliges Bedste, gives naar den Enkelte i særegen Grad og paa udmærket Maade, og ser mere paa det Heles og Offenliges end paa sit eget Bedste. Og Korsket, som prydede den afsødes Bryst, var saa vist et Tegn paa erhvervet og vunden Vre, det kunde ikke give ham Vre, han havde den alt, da Tegnet blev givet. Han havde vundet sit Hæderstegn ved Hæders Bedrift, han havde det vundet ved mandigt Mod og Stridsmand's Bedrift, han selv sig det hentet ud af Ilden fra Hjendernes Skjts. I, der fødtes og opvoxed og ere blevene gamle under Fredens stille og velsignede Skjler, I ville maaſte ej ret vurdere de Fortjenester der vandtes paa Kampens Dag i de Hundredes Rækker; det er ogsaa langt fra, at vi skulle prise Krigen, der altid er en Ulykke, langt fra at jeg, der skal forkynde Fredens Evangelium, langt fra at jeg den priser eller elsker, men dem der er kaldede til Krigen's sørgelige Gjerning, dem kunne, dem skulle vi prise naar de forglemmende deres Eget agte paa de andres, paa Dvingens og Dvindens og Barnets Vel berhjemme, naar de mandige værne om det, helligt og hjært og dyrebart er, prise maa vi da de, der under Skjtsjets Torden og Kuglereggen stande faste og uforfærdet, og modig trodsed Faren, prise maa vi de, der vil sætte Livet til for sine Venner.

Og for ham (P. B.) det ej var nogen tvungen Sag, da han havde tjent sin Tid kunde han lige saa godt som nogen anden atter vendt hjem til de landlige Skjler og agtet paa sit Eget, men han forblev i Stridsmand's Rækker i 18 lange Aar til Freden atter var oprettet, den Fred, som siden ej er brudt og hvis Velsignelse vi alle

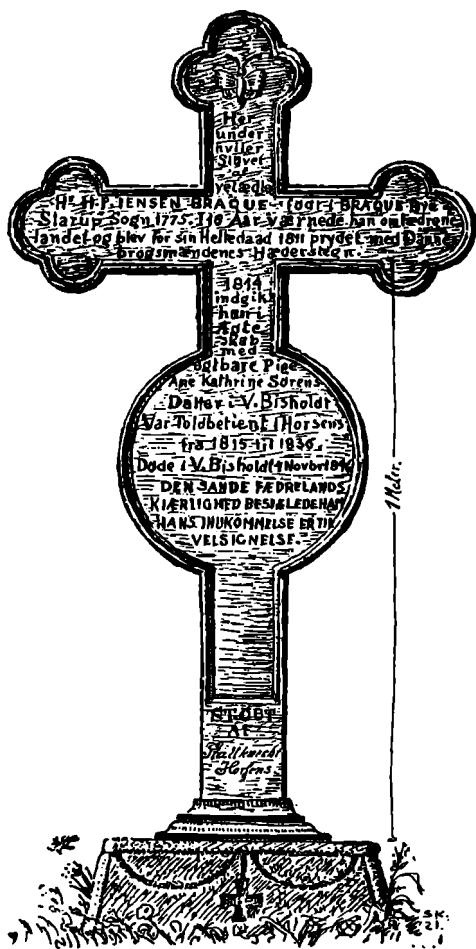
nyder. Og var hans Stridsmandsgjærning allerede hæderlig ved det uforsærbede og mandige Mod, han udviste, saa bliver den det endnu mere naar vi ihukomme, hvad det var for en Krig, han saa frivillig valgte at stride til Ende, det var ej en Angrebskrig, begyndt for med Magt at tage hvad os ej hørte til og bringe Krigs-Elende over fredelige Lande. Nej, det var en god og ærlig Sag, hvorfor de stred, en hellig og retfærdig Sag de forsvarede; det var imod fremmede Volds mænd, der uden Marsag og Anledning fra vort Fædrelands Side sejlede hid at røbe vore Skibe, „Værnet om de fædrene Strande“, at hæрге og brænde, lægge øde og fordærve, hvor de landede, en saadan Fjende var det han stod imod, en saadan Forsvarskrig for Hus og Arne, han frivillig tog sin Anpart udi. under saadant Forhold han værged om sig, indtil han stod selvtrædie tilbage under Fjendernes Skjts, ved saa mandig en Daad han erhverved sig Hæder, for saadan Ibræt han vandt sig Dannebrogens Hæderstegn. Og da han efter 18 Aars tro og hæderlig Tjeneste saaledes prydet med Vrens Tegn, var han endnu i Alderens fulde Kraft. Til Belønning for hans Tjeneste til Fædrelandets Forsvar blev ham givet det Embede at forvalte, som han forestod i over 20 Aar, og først de 10 sidste Aar af hans Liv, han tilbragte med landlige Sysler i sit Hjem. Da Herren allerede længe forinden havde atter taget det eneste Barn, han ham havde givet, antog han tvende af sin Slægt i Varns Sted. I Eders, Vørnens og Hustruens Kreds, leved han rolig sine sidste Aar, og om han end fra den lange Stridsmandstjeneste medbragte nogle af Krigerlivets Sædvaner, som vel ikke altid passer i det Samfund, der skal sammenholdes af det fuldkomneste af alle Samfundsbaand, saa har han dog gjort nok for Eder, han tog for sine egne, og bestemte hvad han ejede, til at I ville ihukomme ham med Tak og velsigne hans Minde. Ja, I skylder ham Tak og vi alle skylder ham Væ, som mandig Forsvarer og hæderlig Stridsmand for Fædrelandets Sag. Saa lader os da alle give ham, hvad vi ere ham skyldige. Hans Minde være af Eder velsignet og af os alle æret og hædret. A M E N. “

Med denne smukke og oprigtig sandhedsfjgende Tale af
Pastor Fog kan Beretningen om den gamle bjærve Kriger, Tolber
og Bonde Peter Brakker i Bisholt, passende afsluttes.

Endnu en Stund vil Mindet om ham leve her i Eggen.

Søren Knudsen.

Herved rettes en hjertelig Tak til alle, som, lidt eller meget, har hjulpet mig med dette lille Skrifts Fremstilling, særlig Tak til gamle Ane Marie og Familien i Brunde og Haldrup, Hr. Aksel Nielsen, Ørnebjerggaard, Kontrollør Besmann i Horsens, Landsarkivet i Viborg og Rigsarkivet i Kjøbenhavn.

En forbindtlig Tak til Hr. Kaptajn Stöckel, den militære Vaaben-samling, Kjøbenhavns Løjhus, for de mange værdifulde Oplysninger, og Tak til forhenv. Seminarieforstander Martin Kristensen, (Gjedved) Brunde, for gode Raad og Korrekturlæsning.

Sidst, men ikke mindst, Tak til den grevelige Hjelmsjerne-Rosencronefste Stiftelse samt den Raben-Levetzaufts Fond; uden disse to Institutioners betydelige Støtte, kunde jeg umulig have faaet Skriftet udgivet.

Søren Knudsen.